

Male nacije su karikatura istorije

Male nacije su karikatura istorije

Slovenci su puni, istina prvi put u svojoj istoriji, nekakve pretežno podle, prizemne samosvesti, koje se gnušam. Ni fizički više ne mogu da ih gledam. Potpuno mi je jasno da je današnja srpska opcija još gora - pre ili kasnije će krenuti tragom slovenačke, kao što slovenačka u stopu prati italijansku. Sami imitatori

Kermauner, čovek jakih strasti i britke besede, beskompromisan u odbrani načela za koje smatra da su univerzalna, nije ostao dužan ni svojim sunarodnicima niti kulturnoj eliti, svojim dojučerašnjim istomišljenicima i saborcima. I dok se većina oberučke prihvatila vlasti i pravljenja slovenačke države, Taras Kermauner odbija sve primamljive ponude i kako sam kaže, “pre dve godine principijelno i praktično izlazim iz slovenačke kulturne javnosti”, dok političku javnost napušta “mnogo ranije”. U tišini slovenačkog krasa i dalje predano traga za istinom, razočaran nad postmodernim slovenačkim liberalnim društvom. Na marginu društvenog života povukao se svesno i potpuno, a posle selidbe iz Ljubljane na periferiju države, gde namerno živi kao odsečen od sveta, bez telefona, postaje i fizički nedostupan. Iako se u svakom pogledu odrekao javnosti, svake godine napiše oko 10 knjiga, koje su rezervisane samo za uzak krug njegovih vernih prijatelja.

Posle gotovo decenije i po od poslednjeg intervjua koji je dao za čitaoce iz Srbije, Taras Kermauner se veoma obradovao pozivu za intervju u jubilejnom broju NIN-a. I odlučio da prekine svoje dugogodišnje ćutanje.

Prošlo je više od decenije od kad ste serijom “Pisama srpskom prijatelju” pokrenuli kritičan dijalog slovenačkih sa srpskim intelektualcima. Dijalog su prekinuli tragični događaji na tlu bivše zajedničke države. Kako vidite danas svoja pisma “srpskim prijateljima”? Da li biste ih, kada biste znali sve ono što znate danas, ponovo potpisali?

- Takoreći nijedan citat iz mojih “Pisama srpskom prijatelju” koja sam u Sloveniji objavljivao 1957. a krajem 80-ih godina prošlog veka štampao u obliku knjige, u srpskoj štampi nije bio naveden pravilno. Najviše podsmeha je išlo na račun mog evroslovenstva, na moj predlog da idemo zajedno sa Srbima od staljinizma-kardeljizma i arhaizma-nacionalizma preko proevropskosti - napred. Neko je to čak krstio kao eurokrem. Samozaslepljenost tadašnjih srpskih intelektualaca, bilo Miloševićevih pristalica, odnosno pripadnika Partije, bilo disidenata, bila je tolika da su videli samo ono što su hteli da vide, sve kako bi ispunili zadatak modela nacionalne države. Takvo usmerenje moralo je da kulminira u međunacionalnim svetim ratovima, onako kako je to bilo u Zapadnoj Evropi od sredine 19. do sredine 20. veka. Upozoravao sam i Srbe i Slovence na zao put kojim su krenuli, sve dok po usponu Miloševića nisam shvatio da je prekasno. Milošević je udružio arhaizam-gentilizam i nacionalizam sa pseudosocijalizmom, odnosno diktatorskom državom jednog vladajućeg naroda. Slovenci su se tome suprotstavili iz civilizacijskih i nacionalnih razloga. Imali su sreću da ih rat nije pogodio, što je bila čista slučajnost. A onda se pokazalo da je za Slovence

nacionalizam pre način samovrednovanja, maska, parola, nego stvarnost. Potom se i njihov civilizizam razotkriva kao sekundaran. Zato su veoma talentovano prihvatili mali tržišni kapitalizam (koji nisu tajkunizirali zahvaljujući poslovičnoj rezervisanosti), i uopšte pronašli cilj i vrednost života u tržišnim utakmicama. Srbi u obnovi plemensko-srednjovekovnog heroizma, Slovenci u obnovi i razvoju racionalnog zanata iz vremena Janeza Blajvajza i neutralne države iz doba Jozefa II, austrijskog cara.

Vi se ne slažete sa zanosom onih koji tvrde da se Slovenija iz raspada SFRJ uzdigla “očišćena i podmlađena”, kako bi rekao Ivan Cankar?

- Razlika između mene i mojih prijatelja iz “Nove revije”, odnosno gotovo svih ostalih Slovenaca, jeste što su oni dopustili da ih zavede trabunjanje kako će samostalna nacionalna država doneti rešenje i smisao, dok je meni sve vreme bilo jasno da bez nacionalne države možda stvarno ne ide (najzad, i u Zapadnoj Evropi je ona bila unutrašnje povezana sa građanskim civilizmom i citodženstvom), mada je ogromna razlika između glorifikovane nacionalne države i one nacionalne države koja bi Slovincima bila sredstvo za odbranu pred miloševićevskim opštim regresom, odnosno sredstvo civilnog društva i univerzalne humanosti koja je prevladala u Zapadnoj Evropi po okončanju Drugog svetskog rata. Slovenija posle 1991. godine nije skrenula ni u ekscesni nacionalizam poput Srbije ili Hrvatske, da ne govorim o Albancima sa Kosova, niti u humanistični civilizizam, već je skočila u mali ali relativno efikasan tržišni kapitalizam i masovno društvo zasićeno vrednostima koje su u trendu, što podrazumeva poništavanje duše i savesti, uopšte unutrašnjosti čoveka. Što se duševnosti tiče, ostali su još samo seks i duševne ozlede zbog svesti o neuspehu na tržištu. Shvatio sam da je sav napor za civilno društvo i slobodno tržište, komunikaciju - prekatak, nedovoljan. Zato sam se sve više okretao traženju takvog lika čoveka koji bi bio sazdan na drugim vrednostima, a ne na životu koji kao vitalizam jeste ožderavanje, dominacija, ubijanje drugih.

Moj put za sada nikoga ne zanima, Slovenci su puni, istina prvi put u svojoj istoriji, nekakve pretežno podle, prizemne samosvesti, koje se gnušam. Ni fizički više ne mogu da ih gledam, baš zato sam se povukao na sam kraj države, iza visokih zidova usamljene kuće. Potpuno mi je jasno da je današnja srpska opcija još gora - pre ili kasnije će krenuti tragom slovenačke, kao što slovenačka u stopu prati italijansku. Sami imitatori. Male nacije su karikatura istorije.

Godine 1991. tokom intervjua kazali ste mi da “Srbija neće uspeti sa svojom iridentom”, iako u Hrvatskoj ni “Hrvati nisu nedužni”. Kako to da je slovenačkom i hrvatskom političkom vođstvu uspelo da ostvari nacionalne ciljeve, a srpskom nije?

- Očito su Srbi tokom devedesetih bili najiskrenije ubeđeni u poslanstvo Srpstva, u magične pseudovrednosti pravoslavlja, u svetinju rata i žrtve; dakle, bili su bliži plemenskom shvatanju čoveka. Hrvatska Partija je, međutim, posle 1991. godine reagovala slično slovenačkoj; u sebi je otkrila socijaldemokratsku tradiciju i vratila joj se. U Sloveniji je bio Kučanov reformizam, dok u Srbiji posle 1991. godine gotovo da nije bilo ni traga ni glasa od Tucovićeve socijaldemokratije pre Prvog svetskog rata. U Hrvatskoj se civilna Hrvatska našla pod maskom Račanove partije a takođe i

unutar desnice, na čelu s Gotovcem, što je blokiralo Tuđmanovu opciju koja je bila Miloševićevoj strašno blizu. U Sloveniji nije bilo analogne figure Miloševiću i Tuđmanu. Povukli su se Popit, Sergej Krajger, Stane Dolanc, Ribičič je čak podržao Kučana, a ni Lojze Peterle niti Jože Pučnik (tadašnji prvaci Demosa, slovenačke ujedinjene opozicije - prim.aut.) nisu želeli da preuzmu ulogu harizmatičnih lidera. Mada je bilo konzervativnih snaga koje su želele da ih potisnu u pravcu većeg nacionalizma i napoleonstva. Ipak su te snage bile preslabe da bi im uspelo sa ondašnjim Janšom na čelu.

Današnji Janša je, po svojoj prilici, dosta drugačiji od onog predašnjeg. Pobedio je na izborima zato što je znao da se profiliše kao neko ko je liberalan, u centru političkog spektra. Ne slutim kakav premijer će zaista biti, treba sačekati. Siguran sam, međutim, da će ga biračko telo odbaciti ukoliko samo pokuša da glumi Tuđmana. Sve što Slovenci žele, jeste uspeh na tržištu kapitala, svi nešto "muljaju", svaki drži u jednoj ruci mobilni a u drugoj računar, svi nešto kalkulišu, sutra će svi biti deoničari, pola će ih spekulirati na berzi, prava komedija, iako manje neprikladna od samopotvrđivanja nacionalne svesti u teritorijalnim osvajanjima.

Vidite li u trijumfu Slovenije - zato što je poslednjih godina bila "na pravoj strani", dok se Srbija svakodnevno suočava sa greškama iz bliske prošlosti - prikrivenu klopku? Može li se taj višak nekritičnog samopouzdanja tipa "bili smo u pravu" izroditi u nešto drugo, čak opasno?

- Baš o takvoj zamci, koju pominjete, raspravljam i sam. Ako poredimo prilike u Srbiji, Slovenci mogu da trijumfuju, ali u odnosu na Zapadnu Evropu - tu smo drugorazredni. U odnosu na ono što sam planiram tražeći Drugost, različitost, ugledanje na nas bi bio potpuno pogrešan put, slepo crevo. Ne gradimo slobodne, autonomne pojedince, ličnosti, već samo tržišne štuke, potpuno depersonalizovane, pohlepno agresivne. Otuda je aktuelno slovenačko samopouzdanje tek naduveno sirovo samopouzdanje zanatlija i srednje klase; ono gubi tradicionalnu kulturu vezanu za etiku prvog građanstva i zamenjuje je pop pseudokulturom postmodernog liberalnog društva, koju je na brzinu usisalo i sad je efikasno oponaša. Taj pravac jeste opasan ali samo za Slovence, jer će iznutra ostati šuplji, ukoliko već nisu.

Je li Srbija, posle Miloševića, sposobna za autorefleksiju?

- Nisam siguran da je današnja Srbija već sposobna za odgovarajuću autorefleksiju. Previše je samokritike koja prelazi u autodestrukciju, a ona se dalje povezuje sa samosažaljenjem, s mazohizmom uživanja u očaju i stradalništvu, što može biti odlično kao literatura, ali je za društvo necelishodno. Stoga bi srpski kulturni poslenici i političari morali da počnu generalno pranje tumačenja svoje istorije. Upravo sam "Pismima srpskom prijatelju", od kojih sam prvo adresirao na Dobricu Ćosića, do tada mog dobrog prijatelja i saradnika - pokušao da srpske disidentske intelektualce preusmerim ka autorefleksiji, u stranu od čak vojnog ispravljanja istorijskih nepravdi, koje je svet a posebno Zapad navodno prouzrokovao Srbiji. Doživeo sam pravi šok kada sam potom pročitao napade na moja pisma u srpskim novinama, posebno što su ti napadi bili tako razjareni, slepi od ostrašćenosti, prosto vojnički organizovani, bez imalo sluha za autorefleksiju.

Autorefleksiju, nažalost, nisam uspeo da pokrenem ni kod Slovenaca, mada je njihova zaslepljenost bila manje strasna ali zato prepređenija, što je tipično za Slovence, jer smo pravi licemeri.

Imate li još uvek kontakte sa onima kojima ste namenili "Pisma srpskom prijatelju"?

- S nekim od disidenata sam sporadično razmenjivao stanovišta, a oni su potpuno zaboravili svoja gledišta iz, na primer, 1987. ili 1990. godine, pošto bi u takvom suočavanju morali da budu nemilosrdni prema sebi samima. Političari, razume se, ne mogu biti bezobzirni prema sebi, oni moraju da kriju svoje slabosti, oni moraju da nastupaju kao da su uvek u pravu. Autorefleksija, samopreispitivanje društva, zavisi od posebnog tipa inteligencije, od tipa koji nema utilitarne političke ciljeve, a takođe ni samo ili pretežno estetske. Izvesno je da su tu presudni nanovo postavljeni moralno filozofski ciljevi, koji nikako ne smeju biti u duhu plemenske ili srednjovekovne katoličko-pravoslavne tradicije.

Početak devedesetih ste među prvima kritikovali mitomanstvo koje neizbežno vodi ka ratovima. Kako ocenjujete sudbinu ostalih republika nekadašnje SFRJ i posebno Srbije u svetlu ključnog nerešenog problema - Kosova? Šta sad, kad su Srbi na Kosovu proganjana manjina koja se svakodnevno bori za opstanak?

- Kada sam 1985. godine sa Dobricom Ćosićem raspravljao o tome, on se složio sa mnom da Kosovo treba podeliti. A onda je dodao: "Tarase, ako to javno kažem, linčovaće me!" Da li me je preveo žednog preko vode? Da li je zaista tako mislio? Kod političara nikad ne možeš da znaš, oni sami sebi uvek veruju iako iznose protivrečne tvrdnje. Ne verujem u miran suživot Albanaca i Srba, Albanaca i Makedonaca. Zapadna Evropa sad prenosi svoje aršine na Balkan, iako je jasno, da oni ne odgovaraju - najzad, Evropa je drugačije radila nego što sad propisuje za Kosovo, Poljaci i Česi su 1945. godine preselili Nemce, Englezi su probali da izgladne Irce, rešenje je pronađeno tek u odvajanju Irske od Engleske. Tamo gde su još uvek zajedno, u Severnoj Irskoj, još tinja rat. Isto je u Baskiji. A zašto rata nema između Turaka i Grka? Zato što su se tamo pre 80 godina seljakali milioni, s jedne na drugu stranu.

Šta je na kraju krajeva preseljenje? U SAD se ljudi stalno sele u potrazi za poslom, zaradom, samo Evropa ustrajava u stacioniranosti, prizemljenosti kao temelju sigurnosti. Uprkos tome što nema i ne može biti ni osnovne sigurnosti za pojedinca! Čovek ne može umaći bolestima, niti smrti, još manje razočaranjima i spoznaji da je gradio čardak u oblacima. Kao bolestan starac sam i te kako toga svestan! I na sve to reći da je neka zemlja sveta?! Pa svaki narod je nekom drugom ugrabio, oteo zemlju na kojoj danas živi i za koju tvrdi ne samo da je "naša", nego i da je sveta. Uvek iznova me zabavlja kad čujem formulaciju da su stari Rimljani živeli na "našoj, slovenačkoj" zemljici! Odatle potiče moja kritična distanca prema vlastodršcima. Romantičari iz sredine prošlog veka nudili su nam kao primer pravog suživota miroljubiva plemena iz Nove Gvineje. To je moguće kod malih grupa na ogromnom prostranstvu, gde nema oskudice niti svesti o oskudici. Pa i tu su romantičari na čelu sa Levi-Strausom birali samo one primere koji su odgovarali njihovim snovima. Velika društva su kao velika koljačka banda. U Jugoslaviji se promovisao manji, a jednako koljački

ološ pod maskom romantičnog heroizma. Sve sami Ahili koji kolju Hektore. Sam sam pokušao da budem Enej, koji "pobegne" iz Troje u plamenu i ode da osnuje Rim, na šta mi je Tine Hribar prebacio da sam kukavica, sve zato što se nisam neustrašivo borio za slovenačku nacionalnu državu!

Zvanični odnosi između Slovenije i Srbije i Crne Gore su danas ponovo prijateljski. Ali više ništa neće biti kao pre?

- Jasno je da između Srbije i Slovenije više nikada neće biti onako kako je bilo. Sad su to dve ravnopravne, samostalne države koje mogu puno da saraduju, što me veoma raduje, iako je pre 85 godina situacija bila sasvim drugačija. Razočaranje Srba u Slovence proizlazi prevashodno iz činjenice da su Srbi očekivali bezrezervnu slovenačku podršku protiv Hrvata, onako kako je to bilo od 1918. do 1941. Ukratko, Srbi su Slovence smatrali drugorazrednim narodom. Ćosićeva grupa, koja se oko '86-'87. godine deklarirala kao "antimiloševićevska", saopštila mi je tada svoj program nove Juge. Trebalo je da se odreknu svog jezika, koji bi ostao u upotrebi još samo usmeno ili na nižim oblicima kulture. Dalje, Srbi bi preuzeli vođenje politike, a Slovenci privredu. Takva prekomerna agresivnost, pravo slepilo, proizlazila je iz pretpostavke da smo mi Slovenci potpuno, dakle duhovno, materijalno, politički - zavisni od Srba, kao da smo njihove sluge. Znamo kako je u istoriji bilo sa slugama - pre ili kasnije im prekupi, onda ustanu kao jedan i gazdi spale dvore. Slovenci su "spalili" Jugoslaviju kao zajedničku državu i predložili Srbima da napravimo novu državu, kao ravnopravni partneri. Srbi na to nisu pristali, nisu ni Hrvati.

Mogu li srpski intelektualci išta da nauče od slovenačkih i obrnuto?

- Srbi na putu u današnju tržišnu Evropu masovnog kapitalizma mogu mnogo da nauče od Slovenaca. Dilema je - da li je to dobar put? Možda drugačije ne ide. Za mene je cilj na drugom mestu, ne u Evropi užitaka i reklama. Eto, i u meni još pomalo drema marksista. Dakle, ako Srbi i njihovi intelektualci žele viši materijalni standard, veću sigurnost, iako je ta pod znakom pitanja zbog porasta nasilja i siromaštva u dvotrećinskom društvu, onda će ići tragom Slovenaca, kao što smo mi Slovenci za Austrijancima i Nemci za Englezima.

Slovenija je tokom poslednjih petnaest godina prošla kroz različite faze - od potpunog odbacivanja svega jugoslovenskog, preko gađenja nad svim što ima predznak srpskog, do nekakve "jugonostalgije". Tvrđite li još uvek da su Slovenija i njena kultura imale korist od sedamdesetogodišnjeg suživota s drugim srodnim narodima u istoj državi?

- U čemu je slovenačka kultura imala korist od zajedničkog bitisanja sa Srbima u istoj državi? Opuštenost, nonšalanciju, zavodljivost, retoriku (tu smo mi Slovenci još uvek mucavci), oslonac protiv tadašnjih najvećih neprijatelja Slovenaca - Nemaca i Italijana. Sve to spada u širi pojam kulture, u izgradnju narodnog karaktera. Srbi su svoju zavodljivost i nonšalantnost u dobroj meri,

nažalost, izgubili posle 1990.

Decenijama unazad ste, međutim, zajedno sa Dušanom Pirjevcem u Beogradu našli utočište pred partijskom represijom i provincijalizmom?

- Srbi su me bukvalno spasavali od terora koji sam doživljavao u Sloveniji od tradicionalno humanističkih kulturnih poslenika i partijske države. Tu mislim na srpsku disidentsku inteligenciju, koja je u ono doba bila čarobna. Stoga sam često išao naročito u Beograd, potom sam tamo odveo i Pirjevca. Primali su me uvek izuzetno lepo, bio sam prilično vezan na svoje srpske prijatelje, naravno i emocionalno, poštovao sam ih kao izuzetno bistre i kao lučonoše građanske tradicije, kakvu mi Slovenci nismo imali. Sad razumete otkud toliko moje razočaranje posle 1985. Sve to sam sebi objasnio tako da je bio tanan sloj srpske inteligencije zaista veoma "francuski", ali on nije odražavao suštinu, htenja srpskog naroda. Pa čak i u njima samima, u Tadiću, Mihajlu Markoviću i drugima, preovladao je krajem osamdesetih godina srpski arhaizam. Kao da je potonuo njihov evropski sloj, kao da ga nikad nije ni bilo. Što se tiče slovenačkog elitnog sloja, on je bio mnogo manje suvereno evropski, pošto je bila veoma mala razlika između vrhunskih intelektualaca i "obične raje".

Od tada se u Beogradu i Srbiji mnogo šta promenilo?

- Meni lično je Beograd do 80-ih predstavljao oazu slobode, stvaralaštva, drugarstva, dok je Ljubljana predstavljala mesto zavisti, uskogrudosti, sitničarenja, svet samih malih ljudi. Ipak, trebalo se odlučiti ili za male ljude, koji su osiguravali put u Evropu, ili za heroje-koljače, koji su bili sluđeni kao antični Ajaks. Bio sam veoma nesrećan što me je sudbina bacila pred takvu, za mene nemoguću dilemu.

Kako gledate na politički angažman svojih kolega pisaca - od Ćosića do Rupela? Jesu li u svojim političkim ulogama učinili išta dobro?

- I sa Rupelom sam se razišao kad se opredelio za politiku, iako smo nekad bili bliski prijatelji i saradnici. Mada moram da priznam da je on, za razliku od Ćosića, uspešan političar. Ne samo da je opstao kao ministar spoljnih poslova već gotovo deceniju i po, nego danas predsedava OEBS-om. Nema sumnje da je to uspeh za političara, pa i za Sloveniju kao državu. Lično me, međutim, takva čast ne fascinira, vlast me ne zanima. DEMOS (udružena slovenačka opozicija koja je pobedila na prvim slovenačkim slobodnim izborima - prim.aut.) posle 1990. godine nudio mi je neke visoke funkcije; na primer, generalnog direktora slovenačke nacionalne RTV, ali sam zvaničnu pismenu ponudu - zvanično pismeno odbio. Srećan sam na svojoj margini, jer tu mogu da mislim najmanje neslobodno.

Uvek ste se bunili protiv integralizma, gentilizma. Uprkos tome i u Sloveniji, bez obzira na politički razvoj države, primećujemo brojne pokušaje brisanja i potiskivanja različitih manjina na margine društva. Istina je da je deo javnosti ustao protiv uskraćivanja prava “novim strancima” i drugim manjinama, a opet na izborima i referendumima pobeđuju populist?

- U Sloveniji je danas na vlasti desna sredina, a koliko je tu radikalne desnice, sudićemo na osnovu njihovog odnosa prema izbrisanim, džamiji, Ciganima... Populizam nije jak samo u Sloveniji - jak je na celom Zapadu, bio je moćan i u starom Rimu, posvuda i uvek. Pitanje je koliko će daleko taj populizam ići. Svaki “autohtoni” narod u nekoj državi treba drugorazredni, da na njemu trenira samopouzdanje. Onako kako su predratni Poljaci gledali na Jevreje i Ukrajinke, Englezi na Irce, Rusi na Beloruse, Španci na Baske, sve to se samo nastavlja. I nastaviće se. Jeste odvrtno, ali tu novolevičarska retorika ne može mnogo da pomogne. Govoriti pre svega o ljudskim pravima, može da postane korupcija - prava bez dužnosti, to su samo puste želje. Nema sumnje da se Slovenci plaše prevelike snage srpske, hrvatske, bošnjačke manjine, koje su sve vezane na svoje matične nacionalne države. I Austrijancima smetaju koruški Slovenci iako ih je tamo ostala šaka jada, Italijanima idu na živce primorski Slovenci, iako su oni zanemarljiva manjina u poređenju sa matičnim narodom u Italiji. Tih tenzija će biti, kao u svakoj porodici. Važno je da ne pređu granicu. Gde je ta granica? U svakom istorijskom trenutku na drugom mestu. Pre 150 godina Slovenci su bili srećni ako su u Ljubljani izborili da se nekoj ulici da slovenačko ime. S te tačke gledišta bi uključenje Srbije u EU, iako se to neće desiti tako skoro, bilo veoma dobro jer bi se smanjila trenja među malim narodima. Razume se da bi ih zamenila druga, na nekom drugom nivou.

Nacionalna država je prema vašim rečima građanska tek kad je kao država jednaka za sve građane. Važi li to i za one koji su u Sloveniji preko noći postali stranci ili čak izbrisani?

- Tolerancija je uvek relativna stvar. Važno je da ne dolazi do nekih prekomernih incidenata ili nasilja. Onaj ko misli da mu je uskraćeno neko pravo, neka se bori, u Sloveniji mu je i formalno to omogućeno, takođe i izbrisani uživaju simpatije i imaju ne tako malo zaleđe. U stvarnosti sve to ide sporo. Pogledajte, na primer, demokratsku Ameriku i njen odnos prema crncima sredinom 50-ih godina prošlog veka! Tada nije moglo ni da se zamisli da će državni sekretar i ministar spoljnih poslova biti crnac, kao što se desilo u Buševoj vladi desne sredine! Mene je Partija naučila da moram stalno da se borim, ako hoću da preživim. Zato za mene od 90. dalje slobodno tržište nije predstavljalo šok, decenijama sam se privikavao na to, kao i na političke prepreke. U Beogradu sam, na primer, u određenom periodu smeo da štampam članke koje u Sloveniji nikako nisam mogao. Najzad i slovenački ombudsman za ljudska prava Matjaž Hanžek, inače moj vanbračni a zvanično priznati sin, veoma angažovano se zauzima za izbrisane i sve marginalizovane. Od 1966. do 1996. godine veoma tesno smo sarađivali, odgajio sam ga sa svešću o toleranciji.

Ima li šansi da se obnove kulturne veze između srpskih, slovenačkih i ostalih intelektualaca sa prostora bivše zajedničke države? Je li takav dijalog posle svega što se dogodilo uopšte moguć, potreban i plodan?

- Ne mogu da govorim u ime drugih, jer imam malo i sve manje kontakata sa slovenačkim kulturnjacima, izašao sam iz Društva slovenačkih pisaca, iz Slovenačke matice. Član sam još samo Slovenačke akademije nauka i umetnosti, gde predstavljam antinacionalistička gledišta. Kolege su mi već prebacivale da sam narodni izdajnik. Ipak, u Sloveniji navodno nema konkretnih konsekvenci zbog takve retorike stigmatizacije.

Imate li ikakve kontakte sa Nebojšom Popovim, Ljubom Tadićem, Dobricom Ćosićem, Stevom Žigonom?

- S pomenutim, mojim bivšim sjajnim prijateljima i saradnicima, nemam više nikakve kontakte. Jedared mi je današnji predsednik Srbije Boris Tadić ukazao veliko poštovanje, a onda me je verovatno poput svog oca odbacio, danas za njega kao političara više ne postojim. Ali postoji Rupel, zato što je političar i kao takav moćnik. Ćosić je sredinom 90-ih nekom prilikom o meni izjavio: "Gajili smo zmiju u nedrima." Tek tad sam razumeo šta je očekivao od mene - slugeranjsku podršku srpskim stavovima, odnosno delima. S Nebojšom sam se sukobio posle nekog mog intervjua gde sam naveo Nebojšine, Dobričine (i ostalih istomišljenika iz njihove grupe) zahteve prema Slovencima. Čuo sam da je posle Nebojša navodno u "Politici" sve to glatko i ljuto negirao. Pratim njegov časopis "Republika", koji je za srpske prilike sjajan, iako za mene nezanimljiv, pošto sam izvan politike. Nažalost, nisam opazio da bi Nebojša igde u jednoj jedinoj rečenici učinio autorefleksiju ili samokritiku svojih stavova iz 1986. godine, kada su oni bili velikosrpski. Dok god on i njegov časopis budu samo napadali, iako opravdano, miloševićevce i ostale nazadnjake, njegovo držanje će biti i ostati političko. To je nedovoljno za etični i intelektualni preporod naroda i društva. Prvo mora da dođe autorefleksija, čak po cenu da politički protivnici iskoriste tvoje samopriznanje. Važno je šta želiš - pobediti protivnika ili naći istinu. Ova dva cilja se na ključnim tačkama isključuju. Majstori znaju da ih povežu, mada mene to ne zanima pošto me ograničava na političko mišljenje. Što se tiče Steve Žigona, on je pre nekoliko godina otkrio odnosno priznao sina kojeg ima u Sloveniji, odličnog pesnika. Posetio je sina i njegovu porodicu, ali bojim se da i dalje slepo izgara tamo, gde je bio pre dve decenije. To o Nebojši, naravno, ne mogu da kažem.

Posle 1990. godine sam zapravo imao tek sporadične, retke kontakte sa svojim srpskim prijateljima. Nije više išlo čak ni sa nekada tako prisnim prijateljima poput Marije i Milutina Mitrović. Marija mi i dan-danas zamera zbog mojih Pisama srpskom prijatelju. Kad sam je zamolio da ih još jednom pročita, nevoljno je uzvratila da ne može, tako joj se gade. Za nju smo Rupel i ja jedno te isto - grobari neke bezmalo idealne Juge. Nažalost, za mene nije bila idealna. Marija mi je ogromno pomogla, prevodila me, bila odlična drugarica, hvala joj za sve što je bilo, takođe Nebojši. Jedno je prošlost pre 85-te, a drugo je sve ono posle. Lično nikome ništa ne zameram, iako Dobričine ideje o etičnosti i hrišćanstvu pravednog srpskog rata ne mogu da podržim. S druge strane, spreman sam na svaki razgovor koji bi pomogao u traženju istine.

Svetlana Vasović-Mekina

(dopisnik lista "Vreme" iz Ljubljane)

<http://forum.cafemontenegro.com/showthread.php?t=7079>